

מה הדין בתבניות אפיה ובישול חד פעמיות מאלומיניום המיוצרות בחו"ל, האם מותר להשתמש בהם בלי טבילה?

תשובה

ראשית יש לדעת שכל כלי סעודה שנקנה מן הגוי וחייב בטבילה אסור להשתמש בו בלי טבילה¹, ואפילו שימוש חד פעמי אסור לעשות בו עד שיטבלו אותו כדין². אבל בתבנית אלומיניום חד פעמית דנו הפוסקים אם היא חייבת בטבילה, כיון שתבניות אלו אינן מיועדות לשימוש קבוע כלל, אלא רק לשימוש חד פעמי, ויש מקום לומר שאין להן חשיבות של כלי ואין עליהן חיוב טבילה.

והנה בשו"ת שב יעקב (סי' לא) כתב שדין טבילת כלים תלוי בדיני טומאה וטהרה, וכלי שאינו מקבל טומאה אינו חייב בטבילת כלים³. ולענין טומאה וטהרה קי"ל שכלי עץ וכלי עצם אינם מקבלים טומאה עד שיהיה עליהם שם כלי, וכתב הרמב"ם בהלכות כלים (פ"ב ה"א) שכלים שנעשו מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים, כגון שחקק אותם ועשה מהם כלים, אינם מקבלים טומאה, כיון שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט. ומבואר שכלים שאינם יכולים להתקיים אלא זמן מועט אינם מקבלים טומאה. ולפי זה היה מקום לומר שגם תבנית חד פעמית פטורה מטבילה, כיון שאינה מתקיימת אלא זמן מועט⁴ ואינה מקבלת טומאה⁵.

¹ כמ"ש הרמב"ם (מאכ"א פי"ז ה"ה) שרק לאחר הטבילה מותר לאכול ולשתות בהם. וכ"כ הטור (סו"ס קכ) שצריך להטבילו לפני שמשתמשים בו, וכן כתבו כל הפוסקים, ודלא כמהר"ח או"ז (סי' סא).

² כמ"ש באיסור והיתר הארוך (שער נח אות פה) בענין סכין של סופרים שאסור לאכול בו עראי בלי טבילה, וכן פסק הרמ"א (סי' קכ ס"ח). וגם הפר"ח (ס"ק יט) שנחלק על הרמ"א, היינו מפני שסכין של סופרים אינו כלי סעודה, אך בכלי סעודה לכו"ע אסור להשתמש בהם בלי טבילה אפילו עראי. וכ"כ הרדב"ז בתשובה (ח"ח סי' קו) שכלי הטעון טבילה אסור להשתמש בו אפילו אקראי, שהרי לא חילקו חכמים, וטעמא הוי משום שיצאו מטומאתן של גוים לטהרתן של ישראל, ומה לי אקראי ומה לי קבע.

³ והובאו דבריו ביד אפרים (גליון השו"ע סי' קכ ס"ה) ובדרכי תשובה (שם סק"ה) ובעיקרי הד"ט (סי' יח אות ט), ושם מייירי בענין כלים המחוברים לקרקע, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' ב) בענין קומקום חשמלי.

⁴ וכ"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' כג) דמדברי הרמב"ם מוכח שכלי חד פעמי שאינו יכול להתקיים לא חשיב כלי לענין טומאה, ואפשר שהוא פטור מטבילת כלים. ומדבריו נראה דסברא הוא להוכיח מכאן דלא חשיב כלי כלל, ולא מצד שדין טבילה תלוי בטומאה וטהרה, וכאשר יבואר להלן.

⁵ ואע"פ שהתבניות עשויות מאלומיניום ויש להן דין של כלי מתכות, מ"מ גם במתכת קי"ל שאם אין עליו שם כלי אינו מקבל טומאה (רמב"ם כלים פ"ח ה"א), וכל החילוק בין כלי עץ לכלי מתכות הוא רק לענין כלי שאין לו בית קיבול, שפשוטי כלי מתכות טמאים ופשוטי כלי עץ טהורים (רמב"ם שם ה"ה), ולענין גולמי הכלים שלא נגמרה מלאכתן מתכת חמורה יותר, שגולמי כלי מתכות טהורים וגולמי כלי עץ טמאים (שם). ומ"מ אם

אך יש לדחות ראיה זו, כיון שתבנית חד פעמית יכולה להתקיים זמן רב אם ישתמשו בה בזהירות, רק דרך בני אדם להשתמש בה מעט ולזרקה כיון שאין לה חשיבות, אך מצד עצמה היא יכולה להתקיים, ואין זה דומה לכלים שנעשו מלפת ואתרוג ודלעת שמצד עצמם אינם יכולים להתקיים⁶. וכן מפורש ברמב"ם (שם) שאפילו כלי מנייר מקבל טומאה כיון שהוא יכול להתקיים, וכל שכן כלים חד פעמיים מאלומיניום שהם ראויים להתקיים יותר⁷.

ומכל מקום נראה שאם משתמשים בתבניות אלו רק שימוש חד פעמי אינן מקבלות טומאה, שהרי כתב הרמב"ם (שם פ"ה ה"ז) שאם עשה כלי מעלים של דקל לשימוש קבוע הרי הוא מקבל טומאה, אך אם חשב להשתמש בו פעם אחת לאכול מה שבתוכו ולזרקו אינו מקבל טומאה. וכן קרן שעשה ממנה כלי לשימוש קבוע הרי היא מקבלת טומאה, אך אם הוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה⁸. ומבואר מדברי הרמב"ם שכלי המיועד לשימוש חד פעמי אינו מקבל טומאה אפילו אם מצד עצמו הוא יכול להתקיים יותר. וכן יש לומר בענין תבניות אלו, דכיון שמתחילת עשייתם מיעדים אותם לשימוש חד פעמי אינן מקבלות טומאה. ולפי זה, לדעת הסוברים שדין טבילת כלים תלוי בדיני טומאה וטהרה, תבנית חד פעמית פטורה מטבילה, כיון שאינה מקבלת טומאה.

אלא שדעת החתם סופר ועוד אחרונים שדין טבילה אינו תלוי בטומאה וטהרה כלל, שאין תכלית הטבילה לטהר את הכלי מטומאתו, אלא להוציאו מטומאת הגויים לקדושת ישראל, וגם כלי שאינו מקבל טומאה חייב טבילה⁹. ולפי זה גם תבנית חד פעמית, אפילו אם אינה מקבלת

אין לתבנית שם כלי אינה מקבלת טומאה. וראה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קסד, ח"ג סי' כב) שחידש דאפשר שכלי אלומיניום אינם נחשבים ככלי מתכות ואינם מקבלים טומאה כלל כיון שמין זה לא נזכר בתורה. וכן משמע מרש"י (ר"ה יט: ד"ה חכמים) שרק כלי מתכות המנויים בפרשה מקבלים טומאה. אך אפשר שכל המתכות נכללות במינים הנזכרים בתורה, וראה בפרי תואר (סי' קכ סק"ב) ובהקדמת התפארת ישראל לסדר טהרות (אות מד), וכבר העיד הגר"ד פיינשטיין שליט"א שאביו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לא הורה כן להלכה, ואמר את הדברים לפלפולא בעלמא (טהרת הכהנים חלק התשובות עמ' קצה).

⁶ וכ"כ בשו"ת אגרות משה (שם) שכלי שמצד עצמו יכול להתקיים הרבה זמן, אפי' אם אין משתמשים בו הרבה מכיון שהוא זול, מסתבר שהוא מקבל טומאה וחייב טבילה. אמנם בענין צנצנת קפה כתב האגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מ) שמעיקר הדין אינה צריכה טבילה, ואע"פ שהיא ראויה לשימוש כיון שהדרך לזרוק אותה לאחר השימוש אינה נחשבת ככלי. ונראה ששם היקל יותר כיון שהשימוש הראשון אינו שימוש חשוב כלל אלא רק לרוקן את תכולת הכלי, וראה להלן (סי' ו).

⁷ וראה בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ב סי' כג) שהוכיח מכאן שלכוסות נייר יש דין של כלי לענין נטילת ידיים. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' קיא).

⁸ וז"ל הרמב"ם: חותל של הוצין שמניחין בו הרוטב וכיוצא בו, אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו מתטמא, ואם אינו יכול ליטול מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו, או שחשב לאכול מה שבתוכו ולזרקו, טהור. וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה, ואם חשב עליה מקבלת טומאה. ע"כ. ומקור הדין מהמשנה במסכת כלים (פט"ז מ"ה).

⁹ כן כתב החת"ס בחידושו ליו"ד (סי' קכ סק"ו), וכ"כ מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' רטז), וכ"כ בספר גידולי טהרה (חלק התשובות סי' יז).

טומאה יתכן שהיא חייבת בטבילה. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (מהדורה חדשה יו"ד סי' מו) שמדברי הרמב"ם הנ"ל מוכח שכלי חד פעמי אינו מקבל טומאה, ולענין טבילת כלים תלוי במחלוקת האחרונים הנ"ל אם טבילת כלים תלויה בדיני טומאה וטהרה.

אך יש סברא לומר שגם לדעת החתם סופר שדין טבילת כלים אינו תלוי בטומאה וטהרה, לענין כלים חד פעמיים אפשר ללמוד מדיני טומאה וטהרה, כי סברא היא שכלי שעומד לשימוש חד פעמי אין לו חשיבות של כלי כלל, וכמו שלענין טומאה וטהרה אין לו חשיבות של כלי, כך גם לענין טבילת כלים אינו נחשב כלי.

וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לב) שלדעת הסוברים שדין טבילת כלים תלוי בטומאה וטהרה בודאי תבנית חד פעמית פטורה מטבילה, כמבואר מדברי הרמב"ם הנ"ל שכלי המיועד לשימוש חד פעמי אינו מקבל טומאה. ואפילו לדעת הסוברים שאין זה תלוי בדין טומאה וטהרה, כיון שהכלי מיועד לשימוש חד פעמי אין לו חשיבות של כלי ואינו טעון טבילה¹⁰, ובפרט שכבר נהגו להקל ולא לטבול תבניות אלו¹¹.

אך דעת כמה פוסקים שיש לכלי חד פעמי חשיבות של כלי ואפשר לעשות בו נטילת ידים, וכן הוא כשר לעשות בו קידוש והבדלה, ולדבריהם גם לענין טבילת כלים יש להחמיר שלא להשתמש בהם בלי טבילה, ויש להטבילם בלי ברכה¹². וכן הורה מרן הגר"ע יוסף זצ"ל (חזון

¹⁰ ועיי"ש שהביא מהגידולי טהרה (שם) שנהגו להקל שלא לטבול את היורות שמבשלים בהם יין שרף, כיון שא"א להשהות את היי"ש בכלים אלו, שאם משהים בהם את היי"ש הוא מתקלקל, וא"כ לא הוי כלי תשמיש. ואע"פ שאסור לעשות תשמיש עראי בלי טבילה, היינו היכא דהכלי ראוי לתשמיש קבוע, אבל כלי שאינו ראוי לשימוש קבוע פטור מטבילה. ע"ש.

¹¹ ובשו"ת אור לציון (ח"ב פי"א ס"ו) הוכיח מדברי הרמב"ם (שם) שכלי חד פעמי שאינו מיוחד אותו לשימוש קבוע אינו נחשב כלי ופסול לנטילת ידים, ולפי זה גם לענין טבילה יתכן שתבניות אלו אינן נחשבות כלי ואינן צריכות טבילה. וראה להלן.

¹² בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סי' כג) ובשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' קיא, חט"ז סי' קלא) ובשו"ת באר משה (ח"ג סי' נה) כתבו שכלי חד פעמי כשר לנטילת ידים, וכ"כ בעל חלקת יעקב בשו"ת שאילת שאול (ח"א או"ח סי' לו), וכ"כ בשו"ת ויען יוסף (או"ח סי' סה) דאפילו לדברי מהרש"ל (יש"ש חולין פ"ח סי' לב) דלנטילת ידים בעינן כלי חשוב, אין החשיבות תלויה בערך אלא בשימוש, וגם דבר זול נקרא דבר חשוב אם תשמישו חשוב, וכלים חד פעמיים מיועדים לשתייה וכולם שותים מהם, וא"כ הם כשרים לנטילת ידים. ע"ש. ולפי"ז נראה שגם לענין טבילת כלים חשיב כלי, ולדעת החת"ס שאין דין טבילת כלים תלוי בטומאה וטהרה יהיו כלים אלו חייבים בטבילה. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (שם). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' לט) פסל כלי חד פעמי לקידוש, אך מדבריו נראה דהוי כלי אלא שהוא כלי גרוע ואינו חשוב לקדש עליו. ע"ש. ובאמת בתשובה אחרת (יו"ד ח"ג סי' כג) שהובאה לעיל פסק שכלי שראוי להתקיים אע"פ שזורקים אותו נחשב כלי וחייב טבילה. וראה בשו"ת אז נדברו (ח"ו סי' מח ובהשמטה). וראה עוד בשו"ת וישב משה (סי' קיא-קיב). גם בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"א ס"ו) לא הכריע באופן מוחלט שכלי חד פעמי לא חשיב כלי לנטילת ידים, אלא רק לחומרא. ע"ש.

עובדיה שבת ח"ב עמ' נו) להטביל תבניות אלו בלי ברכה¹³. ובפרט אם משתמשים בהם יותר מפעם אחת, בודאי יש להחמיר להטבילם בלי ברכה¹⁴.

ולמעשה בדרך כלל יש טורח גדול להטביל כל תבנית חד פעמית שקונים בחנות, לכן ראוי להקפיד לקנות תבניות מתוצרת הארץ המיוצרות בבית חרושת של יהודים, ולקנות אותם מחנות הנמצאת בבעלות של יהודים, ואז מותר להשתמש בהם לכתחילה בלי טבילה.

¹³ וכן כתב בספר הבית בכשרותו (עמ' קסו) בשם הגריש אלישיב זצ"ל.

¹⁴ כמבואר ברמב"ם (כלים פ"ה ה"ז) בענין חותל של הוצין, שדוקא אם חשב לאכול מה שבתוכו ולזרקו טהור, אך אם דעתו לשוב ולהכניס לתוכו אח"כ הרי הוא מקבל טומאה. וכיון שיש לו שם כלי מסתבר לחייבו טבילה, ואין לנו ראייה לומר שלענין טבילת כלים צריך כלי שעומד לשימוש קבוע ממש. וכ"כ באור לציון (ח"ב פי"א ס"ו) שכלי חד פעמי שדעתו לזרקו לא חשיב כלי לענין נטילת ידים, אך אם מייחד אותו לשימוש קבוע אפשר ליטול בו ידים, והוכיח כן מהרמב"ם הנ"ל. אמנם לענין טבילה יש מקום לומר דכיון שמלכתחילה הכלי עומד לשימוש חד פעמי אין לו שם כלי כלל, ואפי' אם בדעתו להשתמש בו יותר, הרי הוא עושה אותו עכשיו לכלי, וא"כ נעשה כלי ברשות ישראל והוא פטור מטבילה. וכעין זה כתבו באגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מ) ובאור לציון (ח"א או"ח סי' כד) בענין צנצנות של קפה (ראה להלן סי' ר), וכן יש לומר בענין תבניות אלו. אך באמת רבים משתמשים בתבניות יותר מפעם אחת, וכיון שיש רבים שעושים כן לא בטלה דעתם, והייצור נעשה על דעת המשתמשים, וכלפי מי שמשתמש בו יותר מפעם אחת תבניות אלו נחשבים כלי מעיקרא. וצ"ע. וכ"כ בשו"ת וישב משה (סי' קיא) ובשו"ת ויען יוסף (ח"א או"ח סי' קמה) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' קצב) שאם דעתו להשתמש בהם יותר מפעם אחת חייבים טבילה. ע"ש.